

16

17

Doç. Dr.
Semra Karacaer

Arş. Gör.
Pelin Özek

Denetim Firmasının Büyüklüğü ve Kâr Yönetimi İlişkisi: İMKB Şirketleri Üzerinde Ampirik Bir Araştırma

Doç. Dr. Semra KARACAER

Hacettepe Üniversitesi, İİBF.

Arş. Gör. Pelin ÖZEK

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF.

Özet

Bu çalışmada, İMKB Ulusal Tüm Endeksine kayıtlı şirketler üzerinde 2005-2008 yıllarına ait 645 gözlem analiz edilerek, kar yönetimi ile denetim firmasının büyüklüğü arasındaki ilişki araştırılmıştır. Kar yönetiminin isteğe bağlı tahakkuklar aracılığıyla ölçüldüğü analiz sonuçları, denetim firmasının büyüklüğü ile kar yönetimi arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, ilk dört büyük denetim firmasının kar yönetimi davranışını kısıtladığı belirlenmiştir. Analize dahil edilen diğer denetim değişkenleri olan denetçi görüşü ve denetim zorluğu ile kar yönetimi arasında tüm örneklem için anlamlı ilişkiler bulunamamış; buna karşın ilk dört denetim firmasının denetlediği şirketlerde denetim zorluğunun, ilk dört dışındaki denetim firmalarının denetlediği şirketlerde ise denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesinin isteğe bağlı tahakkuklar ile pozitif ilişkili oldukları belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca, firma performansı, firma büyüklüğü, firmanın borçlanma düzeyi ve kar değişimi ile ilgili değişkenlerin isteğe bağlı tahakkuklar ile ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kar yönetimi, isteğe bağlı tahakkuklar, ilk dört büyük denetim firması, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.

JEL Sınıflandırması: M41, M42, G19.

Abstract (The Relationship Between The Audit Firm and Earnings Management?: An Empirical Study in Istanbul Stock Exchange)

This study investigates the relationship between the earnings management and auditor size using 645 observations from the companies listed in the Istanbul Stock Exchange National All Index between 2005-2008. Discretionary accruals are used to measure the earnings management. According to the results, there is a negative and statistically significant relationship between the discretionary accruals and auditor size. This result suggests that the big four auditors constrain the earnings management in Turkey. The other audit related variables, namely audit opinion and audit difficulty, are not found to be associated with the earnings management for the whole sample. However, there is a positive relationship between the discretionary accruals and the audit difficulty for the subsample of big four auditors, and the audit qualification for the subsample of non-big four auditors. Additionally, firm performance, firm size, leverage and income change are associated with the earnings management.

Key Words: Earnings management, discretionary accruals, big four audit firms, Istanbul Stock Exchange

JEL Classification: M41, M42, G19.

1. Giriş

Son yıllarda yaşanan büyük muhasebe skandalları, dikkatlerin muhasebe manipülasyonlarına odaklanması ile sonuçlanmıştır. Bu manipülasyonlardan biri olarak, özellikle kar yönetimi konusunda kapsamlı bir literatür oluşmaktadır. Öncelikle kar yönetiminin tanımlanması ve ölçülmesine yönelik olarak başlayan araştırmaların kapsamı günümüzde, bu uygulamaları etkileyebilecek ve önleyebilecek faktörlerin belirlenmesine doğru bir gelişme göstermektedir. Bu çerçevede firma yapısı ile ilgili faktörler (büyüklük, performans, borçlanma yeteneği, halka açıklık vb.), denetçilerle ilgili faktörler (denetçi kalitesi veya büyüklüğü, denetim görüşü, denetim ücretleri vb.), kurumsal yönetim kapsamındaki faktörler (yönetim kurulu, denetim komitesi, sahiplik yapısı, kurumsal yönetim derecelendirme notu vb.) gibi birçok faktörün kar yönetimi ile ilişkisi araştırılmaktadır.

Muhasebe karı, kullanıcılara firma değeri ile ilgili bilgi sağlaması ve aynı zamanda firma dışındaki paydaşlar tarafından doğrudan gözlemlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Ancak firmalar tarafından raporlanan karlar, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerindeki esneklik ve subjektiflik ile kişisel çıkarlara bağlı olarak oluşabilecek potansiyel taraflılık nedeniyle tamamen doğru olmayabilmektedir (Francis, Maydew ve Sparks, 1999, s. 19). Buna bağlı olarak firma karlarının doğruluğu konusunda, denetim firmasının kalitesi bir gösterge olarak ele alınmaktadır. Diğer bir ifade ile, tanınmış denetim firmalarının, şöhretlerini korumak ve kötü şöhret nedeniyle müşterilerini kaybetmemek için kar yönetimi davranışını engellediği ileri sürülmektedir. Bir sonraki bölümde inceleneceği üzere, yapılan ampirik araştırmaların birçoğunda bu

iddiyayı kanıtlayan bulgular elde edilmiştir.

Bu çalışma, finansal bilgi kullanıcılarını şirketin temel performansı konusunda yanlış yönlendirmek amacıyla dış finansal raporlama sürecine yapılan müdahaleler olarak tanımlanan kar yönetimi ile firma yapılarına ve denetçilere ilişkin faktörler arasındaki ilişkileri araştırmaktadır. Çalışmada temel olarak, Türkiye'deki ilk dört büyük denetim firmasının kar yönetimini kısıtlayıp kısıtlamadıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Ulusal Tüm Endeksine kayıtlı şirketlerin 2005-2008 yılları arasındaki kar yönetimi davranışları, isteğe bağlı tahakkuklar aracılığıyla ölçülmüş ve bu davranışlarla denetçi firmasının büyüklüğü arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Bu çerçevede, çalışmanın izleyen bölümleri şöyledir. İkinci bölümde daha önceki çalışmalara dayalı olarak hipotezlerin geliştirildiği literatür taraması yer almaktadır. Üçüncü bölümde araştırmanın yapıldığı örneklemin belirlenme süreci açıklanmıştır. Dördüncü bölüm, araştırma modeli ve değişkenlerini tanıtmaktadır. Beşinci bölüm ise, araştırma modelinin tüm örneklem ve ilk 4-ilk 4 dışındaki denetim firmalarından oluşan alt örneklem için ayrı ayrı analiz sonuçlarını vermektedir. Çalışmanın altıncı ve son bölümü ise sonuçların tartışılması ve ileride yapılacak çalışmalar için önerileri içermektedir.

2. Literatür Taraması

Bir muhasebe manipülasyon tekniği olarak ele alınan kar yönetimi ile ilgili ortak bir tanım vermek oldukça güçtür. Beneish (2001, s. 4), kar yönetiminin tanımıyla ilgili bir fikir birliği sağlanamamış

olmasının kar yönetimi araştırma sonuçları ile ilgili farklı yorumlamalardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Buna göre, tanımlardaki farklılıkların nedenlerinden biri, kar yönetiminin sadece finansal raporlama süreciyle mi ilgili olduğu yoksa yatırım veya finansman kararlarının zamanlanması gibi gerçekleşen eylemleri de mi içerdiği yönündeki tartışmalardır. Beneish (2001, s. 5) diğer bir farklılığın, kar yönetimi ile ilgili perspektiflerden kaynaklandığını belirtmektedir.

Bu perspektiflerden ilki olan Fırsatçı Perspektif, yöneticilerin yatırımcıları yanlış yönlendirmek niyetiyle karları yönettiğini savunur. İkinci bir perspektif olan Bilgi Perspektifine göre ise, yöneticilerin kendi inisiyatiflerini kullanmaları, firmanın gelecekteki nakit akışları ile ilgili kişisel beklentilerini yatırımcılara göstermek üzere faydalandıkları bir araçtır.

Kar yönetimi konusunda tartışılan diğer bir nokta ise, kar yönetiminin kabul edilebilir bir uygulama olup olmadığı veya ne dereceye kadar kabul edilebilir bir uygulama olduğudur (Noronha, Zeng ve Vinten, 2008, s. 370).

Bu çalışmada kar yönetimi, yalnız finansal raporlama sürecini kapsayan, yöneticilerin yatırımcıları yanlış yönlendirmek niyetiyle yaptığı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olan veya olmayan muhasebe seçimleri olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede Noronha ve ark.'nın (2008, s. 370) benzer bir yaklaşımla yapmış olduğu aşağıdaki kar yönetimi tanımı bu çalışmada da benimsenmektedir: "Kar yönetimi, bazı paydaşları şirketin temel ekonomileri ve performansı konusunda yanlış yönlendirmek amacıyla dış finansal raporlama sürecine yapılan maksatlı ve yasal aktivitelerden genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun

olmayan hilelere kadar uzanan müdahalelerdir."

Diğer taraftan, kar yönetimini tespit etmeye yönelik olarak yapılmış çalışmaların birçoğu, aynı zamanda şirketlerin kar yönetimi uygulamalarını etkileyen çeşitli değişkenlerin varlığını da belirlemişlerdir. Bu değişkenlerden biri de, denetçi ve denetim süreci ile ilgili faktörleri kapsamaktadır. Bu çalışma esas olarak, kar yönetimi ile söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır.

Daha önceki çalışmalarda, kar yönetimi ile ilişkisi sıklıkla araştırılan değişkenlerden biri denetim firmasının büyüklüğüdür. Literatürde, "İlk Beş" olarak adlandırılan büyük denetim firmalarının diğer denetim firmalarına göre daha kaliteli denetim hizmeti verdikleri ileri sürülmektedir. Denetim firmasının büyüklüğü ile denetim kalitesi arasındaki söz konusu ilişkinin iki teorik açıklaması bulunmaktadır (Lennox, 1999, s. 779). Bu açıklamalardan biri, büyük denetim firmalarının daha şöhretli olmaları nedeniyle, kesin ve doğru denetim raporları yayımlamaya daha eğilimli oldukları yönündedir. Çünkü, böyle bir denetim firmasının ihmalde bulunarak doğru olmayan bir denetim raporu yayımladığının duyulması nedeniyle doğabilecek müşteri kaybı veya denetim ücretlerinde azalma gibi olumsuz sonuçlar daha fazla olacaktır. Alternatif hipoteze göre ise, denetçilerin varlık düzeyleri (zenginlikleri) ne kadar yüksekse, bu varlıklarını herhangi bir dava açılma ihtimaline karşı korumak için, doğru denetim raporları yayımlama eğilimleri de o kadar fazladır. Diğer bir ifade ile, büyük denetçiler varlıklarının daha fazla olması (deep pocket) nedeniyle, doğru raporlar yayımlama konusuna daha duyarlıdırlar (Lennox, 1999, s. 780). Bu konuda yapılan ampirik araştırmaların birçoğu ise, İlk 5

denetim firmasının kar yönetimini kısıtladıklarını belirlemişlerdir.

Francis ve ark. (1999), 1975-1994 dönemini içeren ve NASDAQ firmalarından oluşan büyük bir örneklem için, ilk altı büyük denetim firmasının agresif ve potansiyel olarak fırsatçı kar yönetimi davranışlarını kısıtladıklarını belirlemişlerdir. Bauwhede, Willekens ve Gaeremynck (2003), ilk altı denetim firması ve ilk altı dışındaki denetim firmaları arasındaki denetim kalitesi farklılığını karı-azaltıcı kar yönetimi uygulamaları açısından kanıtlamalarına karşın, karı-arttırmaya yönelik kar yönetimi açısından bu iki grup arasında bir farklılık belirleyememişlerdir. Butler, Leone ve Willenborg (2004) da çalışmalarında, kar yönetimi ile ilk beş denetim firması arasında negatif ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Chen, Lin ve Zhou (2005), kar yönetimi ile denetçi büyüklüğü arasındaki ilişkiyi halka ilk arz edilen firmalar üzerinde araştırdıkları çalışmalarında, ilk beş denetim firması tarafından denetlenen şirketlerin, diğer denetim firmaları tarafından denetlenen şirketlere göre kar yönetimi ile daha az ilgilendiklerini belirlemişlerdir. Chia, Lapsley ve Lee (2007), hizmet sektöründeki şirketleri kapsayan araştırmalarında, ilk altı büyük denetim firması tarafından denetlenen şirketlerin, ilk altı dışındaki firmalar tarafından denetlenenlere göre daha az kar yönetimine başvurduklarını ortaya koymuşlardır. Lai (2009), yüksek yatırım fırsatlarına sahip şirketlerin yüksek denetim kalitesini daha çok talep ettiklerini ve ilk beş denetim firmasının, bu tür şirketlerin isteğe bağlı tahakkukları manipüle etmelerini daha çok kısıtlama eğiliminde olduklarını belirlemiştir. Caramanis ve Lennox (2008), isteğe bağlı tahakkuklar aracılığıyla ölçtükleri kar yönetimi ile ilk beş denetim firmasının

negatif ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Diğer taraftan Jeong ve Rho (2004), kar yönetimi ile ilk altı denetim firması arasında anlamlı bir ilişki bulamadıkları çalışmalarında, fırsatçı kar yönetimi davranışıyla ilgili dava konusu olma riskinin az olması ve etkili bir disiplin mekanizmasının bulunmadığı durumlarda, denetçilerin yüksek kalitede hizmet sunmayı tercih etmeyebileceklerini tartışmışlardır. Ancak bu çalışmada, Türkiye açısından disiplin ve düzeni sağlama konusundaki düzenleyici kurumların ve düzenlemelemin oldukça etkili olduğu ve denetçilerin yüksek kaliteyi tercih ettikleri varsayılmaktadır.

Bu kapsamda, çalışmada Türkiye'deki menkul kıymetler borsasına kayıtlı firmalar açısından denetim firması büyüklüğünün, denetçi kalitesinin bir göstergesi olarak kar yönetimi uygulamalarını kısıtladığı varsayılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ilk 4 olarak nitelendirilen denetim firmasının denetlediği şirketlerle, ilk 4 dışındaki denetim firmalarının denetlediği şirketlerin kar yönetimi bakımından farklılıklar taşıması ve ilk 4 denetçi ile kar yönetimi uygulamaları arasında negatif bir ilişki bulunması beklenmektedir.

H1. İMKB'na kayıtlı şirketler açısından, ilk 4 büyük denetim firmasının denetlediği şirketler, ilk 4 dışındaki denetim firmalarının denetlediği şirketlere göre daha az kar yönetimi uygulamaktadırlar.

Daha önceki ampirik araştırmalarda denetim ile ilgili diğer birçok faktörün kar yönetimi ile ilişkisi araştırılmıştır. Bu faktörlerden bazıları, denetim görüşü (Bartov, Gul ve Tsui, 2001; Butler ve ark., 2004; Juhl, Jubb ve Houghton, 2007; Herbohn ve Ragunathan, 2008), denetçi ücretleri (Abbott, Parker ve Peters, 2006), denetçi çalışma saatleri (Caramanis ve Lennox, 2008), denetçi üzerindeki yasal

sınırlamalar (Bannister ve Wiest, 2001), denetçinin müşteri firma ile ilişkisi ve bağımsızlığıdır (Hunt ve Lulseged, 2007). Bu çalışmaların çoğu, genel olarak, söz konusu değişkenlerin denetim kalitesini ve şirketlerin kar yönetimini etkileyip etkilemediğini araştırmışlardır. Diğer bir ifade ile, denetimle ilişkili değişkenlerin doğrudan veya denetim kalitesi aracılığıyla kar yönetimi uygulamalarını kısıtlamada etkili olup olmadıklarını incelemiştirlerdir.

Bu çalışmada, literatüre dayalı olarak, kar yönetimi ile ilişkili olabileceği düşünülen denetim ile ilgili diğer iki değişken, denetim sürecinin zorluğu ve denetçi görüşünün türüdür. Denetim sürecinin zorluğu, denetçi çabası ve denetim riskinin artması olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar ise, denetim çabasının kar yönetimi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Caramanis ve Lennox, 2008, s. 117). Bu çerçevede, denetim zorluğunu, diğer bir ifade ile, denetim için gerekli çaba ve denetim riskini ölçmek için kullanılacak değişkenlerden biri stoklar ve ticari alacaklar toplamının toplam varlıklara oranıdır (Johl ve ark., 2007). Bu oran, diğer varlıklardan daha fazla denetim süresi ve çabası gerektiren riskli veya denetimi zor olan varlıkları belirlemeyi sağlamaktadır (Houghton ve Jubb, 1999, s. 224). Denetim zorluğu ile isteğe bağlı tahakkukların ortaya çıkarılması arasında pozitif bir ilişkinin olması nedeniyle, çalışmada denetim zorluğu isteğe bağlı tahakkukları kısıtlayıcı bir değişken olarak ele alınmaktadır. Diğer bir ifade ile çalışmanın diğer bir hipotezi denetim zorluğu ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında negatif bir ilişkinin olduğu yönündedir.

Diğer taraftan, önceki ampirik araştırmaların birçoğu, isteğe bağlı tahakkuklar

ile açıklama ya da şart içeren denetim görüşleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bartov ve ark. (2001), isteğe bağlı tahakkuklar ile açıklama ya da şart içeren denetim raporları arasında pozitif bir ilişkinin varlığını kanıtlamışlardır. Benzer biçimde Johl ve ark. (2007), denetim görüşünün açıklama veya şart içermesi ile kar yönetiminin pozitif ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Bununla birlikte Butler ve ark. (2004) kar yönetimi ile denetim görüşü arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını bulamamışlardır. Herbohn ve Ragunathan (2008) ise araştırma sonuçlarına göre, firmaların kar yönetimi ile ilgili kaygıları denetim raporlarına yansıtmanın, denetim sürecinin kapsamının ötesinde olduğunu tartışmışlardır. Ancak bu çalışma, denetim görüşü ile kar yönetimi arasındaki ilişkiye Türkiye'deki firmalar açısından bir giriş niteliği taşıdığı için, sadece söz konusu ilişkinin var olup olmadığı ile ilgilenilmektedir. Bu kapsamda denetim raporunda yer alan görüşün açıklama ya da şart içermesi ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif bir ilişkinin bulunması beklenmektedir. Bu iki değişkenle ilgili olarak oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H2a. Denetim zorluğu ile kar yönetimi arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır.

H2b. Denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesi ile kar yönetimi arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

3. Örneklem

Veriler, İMKB Ulusal Tüm endeksine kayıtlı şirketlerin 2005-2008 yılları arasındaki finansal tablolarından manuel olarak toplanmıştır. Türkiye'de 2005 yılından itibaren şirketlerin enflasyon düzeltilmesi yapması zorunlu hale gelmiş ve aynı yılda sözkonusu düzeltme yapılmıştır. 2005'den

önceki yıllardaki mali tablo kalemlerinin tutarsız olabileceği düşünülerek analize dahil edilmemiştir. Bununla birlikte 2005 yılından sonraki mali tablo kalemlerinin yıllar itibariyle tutarsızlık göstermeyeceği düşünülmüştür. Araştırmada kullanılan şirketlere ait mali tablo verileri İMKB web sitesi, 01.06.2009 tarihinden itibaren uygulamaya başlatılan Kamuyu Aydınlatma Platformu web sitesi ve şirketlerin kendi web sitelerindeki yatırımcı ilişkileri sayfalarında bulunmaktadır.

Bu çerçevede araştırmanın başlangıç örnekleme, 2005-2008 yılları arasında İMKB Ulusal Tüm endeksine kayıtlı yak-

laşık 255 firma olarak seçilmiştir. Diğer bir ifade ile, araştırmanın başlangıç örnekleme 1020 firma yılından oluşmaktadır. Bununla birlikte 64 firma finansal kuruluş olması nedeniyle, 4 firma ise endüstriyel tahakkuk tahminlerinin yapılamaması nedeniyle örneklemden çıkarılmıştır. Geriye kalan 187 firmaya ait toplam 748 firma yılı verilerinden 103 tanesi, verilere ulaşılamama veya verilerin eksik olması gibi nedenlerle analize dahil edilememiştir. Sonuç olarak nihai örneklem 187 firmaya ait toplam 645 firma yılı gözlemlerinden oluşmaktadır. Örneklemin oluşturulması süreci Tablo 1'de gösterildiği gibidir.

Tablo 1. Örneklem Oluşturma Süreci

	Firma Sayısı	Toplam Firma Yılı (2005-2008)	Dahil Edilmeyen Firma Yılı	Araştırma Firma Yılı Gözlemleri
İMKB Ulusal Tüm	255	1020		
Ulusal Sınai	141	564	45	519
Gıda, içecek	21	84	7	77
Tekstil, deri	18	72	6	66
Orman, kağıt, basım	16	64	4	60
Kimya, petrol, plastik	20	80	1	79
Taş, toprak	26	104	10	94
Metal ana	15	60	12	48
Metal eşya, makina	25	100	5	95
(Diğer)	(4)	(16)	0	0
Ulusal Hizmetler	36	144	38	106
(Ulusal Mali)	(64)	(256)	0	0
Ulusal Teknoloji	10	40	20	20
Araş. Örnekleme	187	748	(103)	645

4. Araştırma Modeli ve Değişkenler

Çalışmada kar yönetimi isteğe bağlı tahakkuklar ile ölçülmüştür. Hipotezleri test etmek için oluşturulan model ve içerdiği değişkenlerin tanımları aşağıdaki gibidir:

$$\begin{aligned}
 \dot{I}BT_{i,t} = & \beta_0 + \beta_1 DENET4_{i,t} \\
 & + \beta_2 DENZOR_{i,t} + \beta_3 DENGÖR_{i,t} \\
 & + \beta_4 ROA_{i,t} + \beta_5 FIRBÜYÜK_{i,t} \\
 & + \beta_6 KALDIRAÇ_{i,t} + \beta_7 KARDEĞ_{i,t} \\
 & + \varepsilon_{i,t}
 \end{aligned}$$

$\dot{I}BT_{i,t}$: Aşağıda açıklanan Düzeltilmiş Jones Modeli ile kesitsel olarak ölçülen isteğe bağlı tahakkuklar.

$DENET_{4i,t}$: Denetçi firmanın ilk büyük 4 denetim firmasından biri olması durumunda 1; aksi halde 0.

$DENZOR_{i,t}$: Stoklar ile ticari alacaklar toplamının toplam varlıklara oranı.

$DENGÖR_{i,t}$: Denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesi veya görüş bildirmekten kaçınma olması durumunda 1; aksi halde 0.

$ROA_{i,t}$: Net karın dönem başı aktiflere oranı.

$FIRBÜYÜK_{i,t}$: Toplam varlıkların logaritması.

$KALDIRAÇ_{i,t}$: Toplam yükümlülüklerin toplam varlıklara oranı.

$KARDEĞ_{i,t}$: Net kar önceki yıla göre artmışsa 1; aksi halde 0.

4.1. İsteğe Bağlı Tahakkuklar

Yukarıda da belirtildiği gibi, kar yönetimi isteğe bağlı tahakkuklar ile ölçülmüştür. Bunun için Jones (1991) tarafından oluşturulan ve daha sonra Dechow, Sloan ve Sweeney (1995) tarafından geliştirilen aşağıdaki Modifiye Edilmiş Jones Modeli uygulanmıştır.

$$TTH_{i,t} = \alpha_1 (1/TV_{i,t-1}) + \alpha_2 (\Delta GEL_{i,t} - \Delta ALAC_{i,t}) / TV_{i,t-1} + \alpha_3 MDV_{i,t} / TV_{i,t-1} + \varepsilon_{i,t}$$

Modelde $TTH_{i,t}$, i firmasının t yılındaki toplam tahakkuklarını, $\Delta GEL_{i,t}$, i firmasının t yılında satış gelirlerindeki değişimi, $\Delta ALAC_{i,t}$, i firmasının t yılında ticari alacaklarındaki değişimi, $MDV_{i,t}$, i firmasının t yılındaki maddi duran varlıklarını ve $TV_{i,t-1}$, i firmasının t-1 yılındaki toplam varlıklarını ifade etmektedir. Modelde toplam tahakkuklar bilançodaki dönen varlıklar

(DV), kısa vadeli yükümlülükler (KVY), hazır değerler (HD), uzun vadeli yükümlülüklerin kısa vadeli kısımları (UV) ve amortisman (AMOR) kalemleri kullanılarak aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$TTH_{i,t} = \left(\frac{\Delta DV_{i,t} - \Delta KVY_{i,t} - \Delta HD_{i,t}}{+\Delta UV_{i,t} - AMOR_{i,t}} \right) / TV_{i,t-1}$$

Bununla birlikte, Hribar ve Collins (2002) bilanço kalemleri ile yapılan tahakkuk tahminlerinin önemli ölçüm hatalarına yol açtığını kanıtlamış ve tahakkukların nakit akışlarından doğrudan ölçülmesini önermiştir. Buna göre toplam tahakkuklar olağandışı kalemler öncesi kar ile faaliyetlerden kaynaklanan net nakit akışları arasındaki fark olarak hesaplanmaktadır. Ancak benzer bir çalışmada Liu ve Lu (2007), tahakkuk tahmininde kullandıkları mali tabloların olağandışı kalemler öncesi kar kalemini içermemesi nedeniyle net kar kalemini kullanmışlardır. Türkiye'deki mali tabloların da benzer durumda olması nedeniyle bu yazarlar izlenerek toplam tahakkuklar aşağıdaki gibi hesaplanmıştır:

$$TTH_{i,t} = (NK_{i,t} - FNA_{i,t}) / TA_{i,t-1}$$

Toplam tahakkuklar ve yukarıda açıklanan diğer değişkenler ile oluşturulan model kesitsel olarak tahmin edilmiştir. Bunun için İMKB'nin oluşturduğu endüstriyel endeksler kullanılmıştır. Tablo 1'de gösterildiği gibi İMKB Ulusal Tüm endeksinde dört ana sektör bulunmaktadır. Ulusal Sınai endeksinin altındaki endüstriyel sınıflamalar, analiz için gerekli koşulları sağlamış ve yedi alt endüstri için ayrı ayrı tahminler yapılmıştır. Mali sektör dışındaki diğer iki ana sektör olan Ulusal Hizmetler ve Ulusal Teknoloji şir-

ketleri alt endüstrilere bölünmesi durumunda analize dahil olamayacağı (firma sayısı 10'un altına düşmektedir) ve firma sayılarının küçük olması (36, 10) ve tahmin sonuçlarını etkilemeyeceği düşünülerek, alt endüstrilere bölünmeden analize dahil edilmiştir.

Analiz sonucunda, her bir endüstri itibarıyla yapılan regresyon tahminlerinin artık değerleri (residuals) her bir firmanın t yılındaki isteğe bağlı tahakkuklarını vermektedir. Modifiye edilmiş Jones modelinin bu şekilde kesitsel olarak tahmin edilmesi, endüstriyel tahminlerin zaman serilerinden daha anlamlı olacağı gerekçesiyle, geçmiş araştırmaların çoğu tarafından uygulanan bir yaklaşımdır.

4.2. Denetimle İlgili Değişkenler

Kar yönetimi ile muhasebe denetimi arasındaki ilişkiyi ölçmek üzere kullanılan değişkenlerden biri denetçi türüdür. DENET4 değişkeni denetçinin ilk büyük dört denetim firması arasında olup olmadığını ölçmektedir.

DENET4 denetçinin ilk dört denetim firmasından biri olması halinde 1, aksi halde 0 değerini alan kukla değişkeni olarak tanımlanmıştır. Araştırma kapsamında ilk 4 olarak ele alınan dört büyük denetim firması Deloitte & Touche, Ernst & Young, KPMG ve Pricewaterhouse Coopers'dır.

Daha önceki çalışmalar, denetçinin ilk büyük beş (dört veya altı da olabilmektedir) denetim firmasının, isteğe bağlı tahakkukları sınırlandırdıklarını göstermektedirler (Butler ve ark., 2004; Chen ve ark., 2005; Chia ve ark., 2007; Caramanis and Lennox, 2008; Lai, 2009). Dolayısıyla, çalışmada ilk dört firma ile isteğe bağlı tahakkuklar ile ölçülen kar yönetimi arasında negatif ilişki beklenmektedir.

Denetimle ilgili ikinci değişken denetim zorluğu ve riskini ölçmek için kullanılan yapısal risk (inherent risk) değişkenidir. Bu değişken (DENZOR) stoklar ve ticari alacaklar toplamının toplam varlıklara oranlanması şeklinde hesaplanmaktadır. Caramanis ve Lennox (2008) denetçi çalışma saatleri ile ölçtükleri denetim zorluğu ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında negatif ilişki belirlemişlerdir. Diğer bir ifade ile denetim saatleri azaldıkça isteğe bağlı tahakkukların karı azaltmaktan çok arttırmaya yönelik olduğunu bulmuşlardır. Denetim zorluğunun yapısal risk (inherent risk) ile ölçülmeye çalışıldığı bu çalışmada da benzer biçimde negatif bir ilişki beklenmektedir.

Denetimle ilgili son değişken ise denetçi görüşüdür. Denetim görüşü (DEN-GÖR), daha önceki çalışmalara dayalı olarak, görüşün herhangi bir açıklama ya da şart içermesi veya görüş bildirmekten kaçınılması durumunda 1, olumlu görüş bildirilmesi halinde 0 şeklindeki kukla değişkeni olarak tanımlanmıştır. Johl ve ark. (2007), isteğe bağlı tahakkuklar ile denetim görüşü arasında pozitif ilişki belirlemiştir. Bu çalışmada da denetim görüşünün herhangi bir açıklama veya şart içermesi ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

4.3. Kontrol Değişkenleri

Firma performans ölçüsü olarak analize dahil edilen ROA, net karın dönem başı toplam varlıklara oranı olarak tanımlanmıştır. Geçmiş çalışmalara dayalı olarak, düşük performans gösteren firmaların daha fazla kar yönetimi eğiliminde olması beklenmektedir (Kothari, Leone ve Wasley, 2005). Önceki çalışmalar, firma büyüklüğü ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif ilişki belirlemiş ve büyük

şirketlerin karları arttırma eğiliminde olduğunu tartışmışlardır (Chen ve ark., 2005; Lai, 2009; Caramanis ve Lennox, 2008). Bu nedenle toplam varlıkların logaritması olarak tanımlanan büyüklük (FİRBÜYÜK) değişkeni ile kar yönetimi arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Watts ve Zimmerman'a (1990, s. 139) göre yüksek borç/özsermaye oranına sahip firma yöneticileri karı arttırıcı muhasebe metotları kullanma eğilimindedirler. Borç/özsermaye hipotezini destekleyen birçok çalışma bulunmaktadır (Chia ve ark., 2007; Caramanis ve Lennox, 2008; Lai, 2009). Bu çalışmada da KALDIRAÇ ile kar yönetimi arasında pozitif ilişki beklenmektedir. Analize dahil edilen son kontrol değişkeni kardaki değişimdir. Kardaki değişim (KARDEĞ) olarak ifade edilen son değişken, firma net karının önceki yıla göre artması durumunda 1, aksi halde 0 değerini alan kukla değişkenidir. Burgstahler ve Dichev (1997) firmaların karlarındaki azalma ya da zarardan

kaçınmak için kar yönetimine başvurduklarını belirlemişlerdir. Chen ve ark. (2005) analizlerine dahil ettikleri bu değişkenle ilgili anlamlı bir sonuç elde edememişlerdir. Bu çalışmada ise Chen ve ark.'na (2005) benzer şekilde kardaki azalmalardan kaçınmak isteyen yöneticilerin daha çok kar yönetimine başvuracakları düşüncesiyle negatif bir ilişki beklenmektedir.

Tablo 2 değişkenlerle ilgili tanımlayıcı istatistikleri vermektedir. Toplam tahakkukların dönem başı aktiflere oranı ortalama olarak % - 0,8'dir. İsteğe bağlı tahakkukların dönem başı aktiflere oranı ortalama % - 0,00, medyanı ise % - 0,7'dir. Her iki tahakkuk değişkeninin de standart sapmasının yüksek olduğu (yaklaşık sırasıyla % 19 ve % 17) görülmektedir. Örneklemdeki firmaların yaklaşık % 52'sinin denetçisi dört büyük denetim firmasından biridir. Örneklemdeki denetim görüşlerinin ise yaklaşık % 35'i açıklama ya da şart içermektedir.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Medyan	S. Sapma	Minimum	Maksimum
TTH	- 0,0088	- 0,0224	0,1866	- 0,4881	2,4188
İBT	- 0,0000	- 0,0072	0,1721	- 0,4734	2,3233
DENET4	0,52	1	0,500	0	1
DENZOR	0,3301	0,3184	0,1966	0,0000	0,9431
DENGÖR	0,35	0	0,4780	0	1
ROA	0,0437	0,0409	0,1290	- 0,5023	0,8990
FİRBÜYÜK	8,3723	8,3231	0,6538	6,7984	10,1148
KALDIRAÇ	0,4361	0,4190	0,2108	0,0200	0,9746
KARDEĞ	0,51	1	0,500	0	1

Not: TTH, net kar ile faaliyetlerden kaynaklanan net nakit akışı arasındaki fark; İBT, Düzeltilmiş Jones Modeli ile kesitsel olarak ölçülen isteğe bağlı tahakkuklar; DENET4, denetçi firmanın ilk büyük 4 denetim firmasından biri olması durumunda 1; aksi halde 0; DENZOR, stoklar ile ticari alacaklar toplamının toplam varlıklara oranı; DENGÖR, denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesi veya görüş bildirmekten kaçınma olması durumunda 1; aksi halde 0; ROA, net karın dönem başı aktiflere oranı; FİRBÜYÜK, toplam varlıkların logaritması; KALDIRAÇ, toplam yükümlülüklerin toplam varlıklara oranı; KARDEĞ, net kar önceki yıla göre artmışsa 1; aksi halde 0

5. Kar Yönetimi ve Denetim İlişkisi

5.1. Tüm Örneklem İçin Regresyon Sonuçları

Tablo 3, modele dahil edilen değişkenler arasındaki korelasyonları ve anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Tablodan da görüldüğü gibi, isteğe bağlı tahakkuklar ile denetçi firmanın büyüklüğü arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı korelasyon bulunmaktadır. Bu sonuç, beklendiği gibi denetçi büyüklüğünün kar yönetimini kısıtladığı hipotezini güçlendirmektedir. Denetim zorluğu ile kar yönetimi arasında beklenen aksine pozitif korelasyon bulunmaktadır. Bu sonuç, denetim zorluğunun kar yönetimini tespit etme yeteneğini azalttığı, dolayısıyla denetim zorluğu arttıkça kar yönetimi davranışının da arttığı şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesi ile kar yönetimi arasında anlamlı bir korelasyon görülmemektedir.

Tablo 3. Pearson Korelasyon Değerleri (n = 645)

	İBT	DENET4	DENZOR	DENGÖR	ROA	FIRBÜYÜK	KALDIRAÇ	KARDEĞ
İBT	1							
DENET4	-0,071	0,036	1					
DENZOR	0,059	0,067	-0,120	0,001	1			
DENGÖR	-0,021	0,300	-0,085	0,015	-0,104	0,004	1	
ROA	0,402	0,000	0,124	0,001	-0,086	0,014	-0,132	0,000
FIRBÜYÜK	-0,036	0,183	0,319	0,000	-0,189	0,000	-0,045	0,126
KALDIRAÇ	-0,103	0,004	-0,057	0,075	0,315	0,000	0,147	0,000
KARDEĞ	0,065	0,048	0,019	0,315	-0,034	0,193	0,039	0,162

Not: İBT, Düzeltilmiş Jones Modeli ile kesitsel olarak ölçülen isteğe bağlı tahakkuklar; DENET4, denetçi firmanın ilk büyük 4 denetim firmasından biri olması durumunda 1; aksi halde 0; DENZOR, stoklar ile ticari alacaklar toplamının toplam varlıklara oranı; DENGÖR, denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesi veya görüş bildirmekten kaçınma olması durumunda 1; aksi halde 0; ROA, net karın dönem başı aktiflere oranı; FIRBÜYÜK, toplam varlıkların logaritması; KALDIRAÇ, toplam yükümlülüklerin toplam varlıklara oranı; KARDEĞ, net kar önceki yıla göre artmışsa 1; aksi halde 0

Tablo 4, araştırma modelinin regresyon analizi sonuçlarını göstermektedir. Hipotez değişkenlerinin modele etkisini test etmek için üç regresyon modeli kurularak analiz edilmiş; dördüncü modelde ise tüm değişkenler regresyon analizine dahil edilmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi, ilk dört büyük denetim firması ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında negatif ve % 1 düzeyinde istatistiksel anlamlılık taşıyan bir ilişki belirlenmiştir. Buna göre, Türkiye’de İMKB’na kayıtlı şirketler için, denetçi büyüklüğü ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’deki ilk 4 büyük denetim firmasının, denetledikleri şirketlerin kar yönetimi davranışlarını

kısıtladıkları söylenebilir. Bu sonuç, daha önceki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Butler ve ark., 2004; Chen ve ark., 2005; Chia ve ark., 2007; Caramanis ve Lennox, 2008; Lai, 2009). Böylece, çalışmanın ilk hipotezi olan H1 desteklenmiştir.

Diğer taraftan, oluşturulan tüm regresyon modellerinde isteğe bağlı tahakkuklar ile denetim zorluğu ve denetim görüşü arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir. Denetim zorluğu ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında olması beklenen negatif ilişki istatistiksel olarak desteklenmemiştir. Diğer bir ifade ile, denetim zorluğu arttıkça kar yönetiminin ortaya çıkarılması ve daha çok kısıtlanması şeklinde beklenen ilişki örneklemdeki şirket-

ler açısından söz konusu değildir. Bu sonuç, teknolojik gelişmeler sonucunda denetim otomasyonunun artması nedeniyle, denetim zorluğu ve kar yönetiminin ilişkili olmayabileceği şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan, isteğe bağlı tahakkuklar ile denetim görüşü arasında olması beklenen pozitif ilişki de istatistiksel olarak desteklenmemiştir. Diğer bir ifade ile, kar yönetimi davranışlarının artması ile denetim görüşlerinde açıklama veya şart olmasının

da artacağı yönünde beklenen ilişki örneklemdeki şirketler için sözkonusu değildir. Bu sonuç, Bartov ve ark. (2001) ve Johl ve ark. (2007) ile tutarlı olmamakla birlikte, Butler ve ark.'nın (2004) sonuçları ile tutarlıdır. Butler ve ark.'nın (2004) da belirttiği gibi bu sonucun bir açıklaması, denetçilerin kar kalitesi hakkındaki değerlendirmelerine dayalı olarak görüşlerini düzenleme zorunluluğu veya böyle bir rollerinin bulunmadığı şeklinde olabilir.

Tablo 4. İsteğe Bağlı Tahakkuklar ile Denetim ve Kontrol Değişkenleri Arasındaki Regresyon Sonuçları

Değişken	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
Sabit	0,234	2,979*	0,255	3,386*	0,264	3,400*	0,223	2,830*
DENET4	-0,033	-2,809*	-0,033	-2,792*			-0,032	-2,708*
DENZOR	0,036	1,171			0,048	1,545	0,043	1,391
DENGÖR			0,014	1,153	0,019	1,562	0,017	1,377
ROA	0,721	16,855*	0,730	17,060*	0,721	16,743*	0,725	16,923*
FİRBÜYÜK	-0,033	-3,502*	-0,035	-3,803*	-0,040	-4,371*	-0,032	-3,436*
KALDIRAÇ	0,078	2,829*	0,086	3,270*	0,074	2,620*	0,072	2,576*
KARDEĞ	-0,040	-3,390*	-0,041	-3,488*	-0,041	-3,438*	-0,041	-3,498*
Düz. R ²	32,1		32,1		31,5		32,2	

Not: *, % 1 düzeyinde anlamlı; İBT, Düzeltilmiş Jones Modeli ile kesitsel olarak ölçülen isteğe bağlı tahakkuklar; DENET4, denetçi firmanın ilk büyük 4 denetim firmasından biri olması durumunda 1; aksi halde 0; DENZOR, stoklar ile ticari alacaklar toplamının toplam varlıklara oranı; DENGÖR, denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesi veya görüş bildirmekten kaçınma olması durumunda 1; aksi halde 0; ROA, net karın dönem başı aktiflere oranı; FİRBÜYÜK, toplam varlıkların logaritması; KALDIRAÇ, toplam yükümlülüklerin toplam varlıklara oranı; KARDEĞ, net kar önceki yıla göre artmışsa 1; aksi halde 0

Modele dahil edilen kontrol değişkenleri incelendiğinde, tüm regresyon modellerinde bu değişkenlerin katsayılarının % 1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Özellikle, firma performansının bir göstergesi olarak analize dahil edilen ROA'nın modele önemli düzeyde katkı sağladığı belirlenmiştir. Ancak bu değişkenin katsayısı, beklenenin aksine pozitifdir.

Bu sonuç, firma performansı arttıkça kar yönetimi davranışının da arttığı fikrini vermektedir. Analize dahil edilen diğer bir kontrol değişkeni, firmaların toplam varlıklarının gösterge olarak kullanıldığı büyüklük (FİRBÜYÜK) değişkenidir ve bu değişkenin katsayısı negatiftir.

Beklenenin aksi yönünde tespit edilen bu ilişki, firma büyüklüğünün artması ile kar yönetimi davranışının azaldığı, yani büyük firmaların kar yönetimi ile daha az

ilgilendiği şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir kontrol değişkeni, toplam borçların toplam varlıklara oranlanması yoluyla hesaplanan KALDIRAÇ değişkeni olup; bu değişkenin beklendiği gibi isteğe bağlı tahakkuklar ile pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuç, borçlanma düzeyleri fazla olan firmaların daha çok kar yönetimine başvurduğu şeklinde yorumlanabilir. Analize dahil edilen son kontrol değişkeni ise kardaki değişimdir (KARDEĞ). Beklendiği gibi, bu değişkenin katsayısı negatiftir. Bu sonuç, net karları önceki yıla göre azalan firmaların daha çok kar yönetimi davranışı gösterdiği fikrini vermektedir.

5.2. Alt Örneklem için Regresyon Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde, örneklemdeki şirketlerden denetim firmalarının büyüklüğüne göre alt örneklem oluşturulmuştur. Böylece ilk dört denetçi ile diğer denetçilere ilişkin daha detaylı analizler yapılmaya çalışılmıştır.

Tablo 5, ilk dört denetçi ve ilk dört dışındaki denetçiler için değişkenler arasındaki farkların analizini göstermektedir. İki grup için değişkenler arasındaki farklılıklar hem t-istatistiği hem de parametrik olmayan z-istatistiği ile ölçülmüştür. Tablodan da görülebileceği gibi isteğe bağlı tahakkuklar açısından iki grup arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Denetim zorluğu ve denetim görüşü değişkenleri de iki alt örneklem için istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Kontrol değişkenleri açısından ise, yalnız ROA ve firma büyüklüğünün farkları anlamlı iken, kaldıraç ve kar deği-

şimi istatistiksel olarak farklı değildir. Bu farklılıkları yorumlamak için, Tablo 6'de gösterilen regresyon sonuçlarını incelemek faydalı olacaktır.

İlk 4 denetim firmasından oluşan örneklem şirketleri incelendiğinde, denetim zorluğunun katsayısının pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu; buna karşın denetim görüşü değişkeninin anlamlı olmadığı görülmektedir.

Sonuç anlamlı olmakla birlikte, ilişkinin yönü beklenenin aksine pozitiftir. Bu sonuç, ilk dört denetim firmasının denetlediği şirketlerde, denetim zorluğu arttıkça kar yönetiminin de arttığı biçiminde yorumlanabilir. İlginç bir biçimde, denetim zorluğu ilk 4 dışındaki denetim firmalarının denetlediği şirketler için anlamlı çıkmazken, denetim görüşü anlamlı sonuç vermiştir.

Denetim görüşü değişkeninin katsayısı beklendiği gibi pozitiftir. Diğer bir ifadeyle, denetim görüşlerinin açıklama ya da şart içermesi ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.

Bu sonuç, ilk dört dışındaki denetim firmalarının denetim görüşlerinin açıklama ya da şart içermesinin kar yönetimi ile ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Ancak, Juhl ve ark.'nın (2007) kar yönetimi ile denetim görüşü ilişkisinin ilk 4 denetim firması için daha anlamlı olduğu şeklindeki sonuçlarının tersine, ilk dört dışındaki firmalarda bu ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Kontrol değişkenlerine ilişkin sonuçlar ise, tüm örneklem için yapılan regresyon sonuçları ile aynı yönde ve anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Alt Örneklem için Tanımlayıcı İstatistikler ve Değişkenler Arası Farklılık Testleri

Değişken	İlk 4 Denetçi (n = 337)		İlk 4 Dışındaki Denetçiler (n = 308)		Farklılıklar	
	Ortalama	Medyan	Ortalama	Medyan	t-değeri	z-değeri
İBT	-0,0116	-0,0164	0,0127	0,0081	-1,798***	-2,853*
DENZOR	0,3075	0,2925	0,3548	0,3590	-3,074*	-2,977*
DENGÖR	0,3100	0,0000	0,4000	0,0000	-2,169**	-2,163**
ROA	0,0651	0,0597	0,0271	0,0237	3,176*	-4,613*
FİRBÜYÜK	8,5720	8,4889	8,1540	8,1263	8,545*	-7,785*
KALDIRAÇ	0,4372	0,4184	0,4636	0,4339	-1,442	-1,132
KARDEĞ	0,5200	1,0000	0,5000	1,0000	0,482	-0,482

Not: *, ** ve *** sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlamlı; İBT, Düzeltilmiş Jones Modeli ile kesitsel olarak ölçülen isteğe bağlı tahakkuklar; DENZOR, stoklar ile ticari alacaklar toplamının toplam varlıklara oranı; DENGÖR, denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesi veya görüş bildirmekten kaçınma olması durumunda 1; aksi halde 0; ROA, net karın dönem başı aktiflere oranı; FİRBÜYÜK, toplam varlıkların logaritması; KALDIRAÇ, toplam yükümlülüklerin toplam varlıklara oranı; KARDEĞ, net kar önceki yıla göre artmışsa 1; aksi halde 0

Tablo 6. Alt Örneklem için İsteğe Bağlı Tahakkuklar ile Denetim ve Kontrol Değişkenleri Arasındaki Regresyon Sonuçları

Değişken	İlk 4 Denetim Firması		İlk 4 Dışındaki Denetim Firmaları	
	İBT		İBT	
Sabit	0,108	1,119	0,325	2,509*
DENZOR	0,109	2,569*	-0,014	-0,296
DENGÖR	-0,004	-0,240	0,038	1,993**
ROA	0,635	14,526*	0,976	10,785*
FİRBÜYÜK	-0,025	-2,262**	-0,044	-2,773*
KALDIRAÇ	0,086	2,222**	0,081	1,966**
KARDEĞ	-0,029	-2,047**	-0,063	-3,196*
Düz. R ²	41		27	

Not: *, ** ve *** sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlamlı; İBT, Düzeltilmiş Jones Modeli ile kesitsel olarak ölçülen isteğe bağlı tahakkuklar; DENZOR, stoklar ile ticari alacaklar toplamının toplam varlıklara oranı; DENGÖR, denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesi veya görüş bildirmekten kaçınma olması durumunda 1; aksi halde 0; ROA, net karın dönem başı aktiflere oranı; FİRBÜYÜK, toplam varlıkların logaritması; KALDIRAÇ, toplam yükümlülüklerin toplam varlıklara oranı; KARDEĞ, net kar önceki yıla göre artmışsa 1; aksi halde 0

6. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, İMKB Ulusal Tüm Endeksine kayıtlı firmalardan oluşan bir örnekleme, 2005-2008 yıllarına 645 gözlem aracılığıyla denetim firmalarının bü-

yüklüğünün kar yönetimi davranışı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Çalışmada, denetim firmalarının kar yönetimini kısıtlayıcı bir güç olabileceği noktasından hareket edilerek bu ilişki araştırılmıştır. Bu

çerçeve, ilk 4 olarak nitelendirilen büyük denetim firmalarının denetim kalitesi ile ilgili kötü şöhret sonucunda müşterilerini kaybetmekten veya denetim ücretlerinin azalmasından çekinecekleri ya da açılacak denetimle ilgili davalarda uğrayacakları zararların diğer küçük firmalara oranla daha fazla olacağı şeklindeki varsayımlarla, bu firmaların kar yönetimini daha çok kısıtlayacağı düşünülmüştür. Çalışmada, ayrıca denetim sürecinde gösterilen çabanın kar yönetiminin ortaya çıkarılmasını sağlayacağı görüşünden hareketle, denetim zorluğunun daha çok denetim çabası gerektireceği ve bu nedenle kar yönetimini belirlemede etkili olacağı hipotezi test edilmiştir. Test edilen diğer bir ilişki ise, denetim görüşünün açıklama ya da şart içermesinin şirketlerin kar yönetimi uyguladıklarının bir göstergesi olarak ele alındığı pozitif yönlü bir ilişkidir.

Çalışmada, kar yönetimi isteğe bağlı tahakkuklar ile ölçülmüş ve modifiye edilmiş Jones modelinin kesitsel versiyonu kullanılmıştır. Analiz sonucunda, denetçi büyüklüğü ile isteğe bağlı tahakkuklar arasında negatif bir ilişki belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'deki ilk 4 büyük denetim firmasının, denetledikleri şirketlerin kar yönetimi davranışlarını kısıtladıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte, tüm örneklem şirketlerini kapsayan regresyon modellerinde isteğe bağlı tahakkuklar ile denetim zorluğu ve denetim görüşü arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak ilk 4 ve ilk dört dışındaki şirketlerin ayrı ayrı incelendiği alt örneklerde farklı bulgular elde edilmiştir. Yapılan farklılık analizleri sonucunda, denetim zorluğu ve denetim görüşü değişkenlerinin iki alt örneklem için istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Alt örneklem için

yapılan analizlerde ise, ilk 4 denetim firmasının denetlediği şirketlerde denetim zorluğu arttıkça kar yönetiminin de arttığı; fakat denetim görüşünün kar yönetimine herhangi bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Buna karşın, ilk 4 dışındaki denetim firmalarının denetlediği şirketler için denetim zorluğu ile kar yönetimi arasında bir ilişki bulunmazken, denetim görüşlerinin açıklama ya da şart içermesinin isteğe bağlı tahakkuklar ile pozitif ilişkili olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar ayrıca, kar yönetiminin şirketlerin performansı, büyüklüğü, borçlanma düzeyi ve kar değişimi ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Çalışmanın başlıca sınırlılığı, isteğe bağlı tahakkukların ölçülmesi için kullanılan modelin uygunluğu ile ilgilidir. Sonuçlarda, firma performansının isteğe bağlı tahakkukları açıklama gücünün nispeten yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle ileride yapılacak araştırmalarda, isteğe bağlı tahakkuklar firma performansı ile ilişkili bir biçimde ölçülebilir. Bununla birlikte denetim zorluğu ve denetim görüşü ile kar yönetimi ilişkisi ileride yapılacak çalışmalarda daha kapsamlı ve farklı göstergelerle analiz edilebilir. Son olarak, denetim firmalarının büyüklüğünün kar yönetimini kısıtlayıcı bir faktör olduğunun belirlendiği bu çalışma, daha farklı modellerle ve sermaye piyasasına yeni düzenlemelerin getirildiği farklı dönemlerle karşılaştırılabilir.

Kaynaklar

Abbott, L.J., S. Parker ve G.F. Peters (2006), "Earnings Management, Litigation Risk, and Asymmetric Audit Fee Responses", *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 25(1): 85-98.

Bannister, J.W. ve D.N. Wiest (2001), "Earnings Management and Auditor Conservatism: Effects of SEC Enforcement Actions", *Managerial Finance*, 27(12): 57-71.

- Bartov, E., F.A. Gul ve J.S.L. Tsui (2001), "Discretionary-Accruals Models and Audit Qualifications", *Journal of Accounting and Economics*, 30(2001): 421-452.
- Bauwhede, H.V., M. Willekens ve A. Gaeremynck (2003), "Audit Firm Size, Public Ownership, and Firms' Discretionary Accruals Management", *The International Journal of Accounting*, 38(2003): 1-22.
- Beneish, M.D. (2001), "Earnings Management: A Perspective", *Managerial Finance*, 27(12): 3-17.
- Burgstahler, D. ve I. Dichev (1997), "Earnings Management to Avoid Earnings Decreases and Losses", *Journal of Accounting and Economics*, 24(1997): 99-126.
- Butler, M., A.J. Leone ve M. Willenborg (2004), "An Empirical Analysis of Auditor Reporting and Its Association with Abnormal Accruals", *Journal of Accounting and Economics*, 37(2004): 139-165.
- Caramanis, C. ve C. Lennox (2008), "Audit Effort and Earnings Management", *Journal of Accounting and Economics*, 45(2008): 116-138.
- Chen, K.Y., K.-L. Lin ve J. Zhou (2005), "Audit Quality and Earnings Management for Taiwan IPO Firms", *Managerial Auditing Journal*, 20(1): 86-104.
- Chia, Y.M., I. Lapsley ve H.-W. Lee (2007), "Choice of Auditors and Earnings Management During the Asian Financial Crisis", *Managerial Auditing Journal*, 22(2): 177-196.
- Dechow, P.M., R.G. Sloan ve A.P. Sweeney (1995), "Detecting Earnings Management", *The Accounting Review*, 70(2): 193-225.
- Francis, J.R., E.L. Maydew ve H.C. Sparks (1999), "The Role of Big 6 Auditors in the Credible Reporting of Accruals", *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 18(2): 17-34.
- Jeong, S.W. ve J. Rho (2004), "Big Six Auditors and Audit Quality: the Korean Evidence", *The International Journal of Accounting*, 39(2004): 175-196.
- Johl, S., C.A. Jubb ve K.A. Houghton (2007), "Earnings Management and the Audit Opinion: Evidence From Malaysia", *Managerial Auditing Journal*, 22(7): 688-715.
- Jones, J.J. (1991), "Earnings Management During Import Relief Investigations", *Journal of Accounting Research*, 29(2): 193-228.
- Herbohn, K. ve V. Rangunathan (2008), "Auditor Reporting and Earnings Management: Some Additional Evidence", *Accounting and Finance*, 48(2008): 575-601.
- Houghton, K.A. ve C.A. Jubb (1999), "The Cost of Audit Qualifications: The Role of Non-Audit Services", *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 8(2): 215-240.
- Hribar, P. ve D.W. Collins (2002), "Errors in Estimating Accruals: Implications for Empirical Research", *Journal of Accounting Research*, 40(1): 105-134.
- Hunt, A.K. ve A. Lulseged (2007), "Client Importance and Non-Big 5 Auditors' Reporting Decisions", *Journal of Accounting and Public Policy*, 26(2007): 212-248.
- Kothari, S.P., A.J. Leone ve C.E. Wasley (2005), "Performance Matched Discretionary Accrual Measures", *Journal of Accounting and Economics*, 39(2005): 163-197.
- Küçüksözen, C. (2004), "Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", yayınlanmamış doktora tezi, Ankara.
- Lai, K.-W. (2009), "Does audit quality matter more for firms with high investment opportunities?", *Journal of Accounting and Public Policy*, 28(2009): 33-50.
- Lennox, C.S. (1999), "Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses", *Journal of Business Finance & Accounting*, 26(7)&(8): 779-805.
- Liu, Q. ve Z. Lu (2007), "Corporate Governance and Earnings Management in the Chinese Listed Companies: A Tunneling Perspective", *Journal of Corporate Finance*, 13(2007): 881-906.
- Noronha, C., Y. Zeng ve G. Vinten (2008), "Earnings Management in China: An Exploratory Study", *Managerial Auditing Journal*, 23(4): 367-385.
- Watts, R.L. and J.L. Zimmerman (1990), "Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective", *The Accounting Review*, 65(1): 131-156.